

Most fully the identity of a civil servant is revealed in their professional activities. In these activities civil servants seek to realize their personal and professional potentials, develop their personality, gain prestige and social recognition. The personality traits of a civil servant are a complex formation that includes their social, psychological and socio-psychological characteristics. Social properties are determined by the civil servant's social functions, his / her work characteristics (professionalism and competence, organizational skills, enterprise, etc.). The civil servant's socio-psychological characteristics are defined by his / her communication, interaction and behavioral styles (responsibility, kindness, rigor, mutual assistance and cooperation, etc.). Psychological attributes of a human are determined by his / her character (restraint, balance, fairness, honesty, integrity, etc.).

The principles of management acmeology allowed to introduce a complex of psychological methods and techniques to diagnose, develop and improve professionally important qualities of public servants.

Keywords: civil servant, activity, competence, personality, professional qualities.

Відомості про автора

Єрмаш Наталія Миколаївна, аспірант кафедри психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Ermash, Natalia Nikolaevna, graduate student of psychology East-Ukrainian National University named after V. Dahl, Severodonetsk, Ukraine.

E-mail: zavadski65@mail.ru

УДК 316.61:316.356.2-053.81-058.8

Завацький Ю.А.

ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДОПОМОГИ В ПІДВИЩЕННІ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПОДРУЖЖЯ

Завацький Ю.А. Технології забезпечення професійної допомоги в підвищенні суб'єктивного благополуччя подружжя. У статті розкриваються технології забезпечення професійної допомоги в підвищенні суб'єктивного благополуччя подружжя, соціально-психологічні особливості суб'єктивного благополуччя особистості, проаналізовано його основні показники, структуру, механізми та функціональні складові. Показано, що у становленні суб'єктивного благополуччя чималу роль відіграють зовнішні відносно особистості інстанції, серед яких найбільш значущими є ті інститути, які забезпечують соціалізацію дитини, підлітка, дорослого на різних рівнях і обставинах життя. Вони створюють не тільки настановні комплекси щодо норм, а й особистісні конструкти, які можна кваліфікувати, зокрема, як комплекс самоефективності, успішності.

Ключові слова: особистість, суб'єктивне благополуччя, соціально-психологічні особливості суб'єктивного благополуччя.

Завацький Ю.А. Технологии обеспечения профессиональной помощи в повышении субъективного благополучия супругов. В статье раскрываются технологии обеспечения профессиональной помощи в повышении субъективного благополучия супругов, социально-психологические особенности субъективного благополучия личности, проанализированы его основные показатели, структуру, механизмы и функциональные составляющие. Показано, что в становлении субъективного благополучия немалую роль играют внешние относительно личности инстанции, среди которых наиболее значимыми являются те институты, которые обеспечивают социализацию ребенка, подростка, взрослого на разных уровнях и обстоятельствах жизни. Они создают не только установочные комплексы относительно норм, но и личностные конструкты, которые можно квалифицировать, в частности, как комплекс самоэффективности, успешности.

Ключевые слова: личность, субъективное благополучие, социально-психологические особенности субъективного благополучия.

Постановка проблеми. В останні десятиліття проблема суб'єктивного благополуччя дедалі частіше стає предметом дослідження психологів. Це викликано гострою для психологічної науки і практики необхідністю у визначенні того, що слугує підставою для внутрішньої рівноваги особистості, з чого воно складається, які емоційно-оціночні відносини лежать в його основі, яким чином воно бере участь у регуляції поведінки, яким чином можна допомогти особистості у розв'язанні проблеми благополуччя [3; 4; 5].

Благополуччя і здоров'я особи являють собою безперервний процес сходження та здійснення особистісної самоактуалізації; неблагополуччя і хвороба тягнуть за собою нездатність стати повноцінною людиною. Вивчення суб'єктивного благополуччя, на наш погляд, дозволить істотно просунутися у розв'язанні проблеми вибору особистістю адекватних копінг-стратегій, які допомагають збереженню фізичного і психічного благополуччя, що підвищують якість життя і сприяють більш повній самоактуалізації особистості. Виявлення взаємозв'язку суб'єктивного благополуччя і самоактуалізації важливо для вивчення проблеми, пов'язаної з спрямованістю особистісної активності. Йдеться про благополуччя залежно від суспільно або індивідуально орієнтованої особистості, залежно від егоїстичної або альтруїстичної спрямованості. Можна бути «благополучним», задовольняючи лише свої власні амбіції, реалізуючи домагання і не співвідносячи ні своїх бажань, ні наслідків їх реалізації з мікро- і макросоціумом. Наслідок цього – внутрішня порожнеча і соціальна ізоляція, що призводить до неможливості реалізації вищих потреб і зниження індексу суб'єктивного благополуччя в майбутньому. Ймовірно, також збиткова і протилежна особистісна позиція – альтруїстична. Виявлення механізмів формування та розвитку суб'єктивного благополуччя та їх взаємозв'язку з процесом

самоактуалізації дозволить визначити їх вплив на процес самоактуалізації і, зокрема, на такі її компоненти, як потреба в пізнанні, в спілкуванні, в самоповазі, в самосприйнятті. Можна припустити, що поведінковий компонент суб'єктивного благополуччя пов'язаний з процесом самоактуалізації: конкретні форми поведінки, які дозволяють покращувати якість життя на всіх рівнях (фізичному, соціальному і духовному), дозволяють, очевидно, досягати високого ступеня самореалізації. Однак це припущення потребує більш глибокого вивчення [5].

Теоретичну і методологічну основу дослідження склали: ідеї самоактуалізації особистості в рамках психології сенсу життя (Б. Братусь, Д. Леонт'єв, Н. Карпова, В. Чудновський та ін.); дослідження в галузі досягнення людиною вершини в своєму розвитку як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності (К. Абульханова, О. Бодальов, Н. Завацька, Л. Карамушка, Є. Климов, Н. Кузьміна, В. Страхов та ін.); концепція психології цілісної особистості, визначальна феноменологію самосвідомості і Я- концепції (О. Бондарчук, В. Москаленко, W. James, P. Берні, Е. Еріксон, М. Rosenberg); дослідження щастя, суб'єктивного благополуччя і задоволеності життям Аргайла, Г. Пучкової, Кемпбелла, Конверса, Роджерса, Дінера, Шварца, Р.Шаміонова, Т. Молодиченко, О. Носко та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку Р. Шаміонова [6], суб'єктивне благополуччя – поняття, що виражає власне ставлення людини до своєї особистості, життя і процесів, що мають важливе значення для особистості з точки зору засвоєних нормативних уявлень про зовнішнє і внутрішнє середовище, характеризується відчуттям задоволеності.

Родинними поняттями для суб'єктивного благополуччя, часто вживаними в науковій літературі, є поняття «оптимізм», «задоволеність життям», «щастя». У більшості перерахованих вище дослідженнях «суб'єктивного благополуччя» (subjective well – being-SWB) це поняття розглядається як синонімічне поняттю «щастя». Однак аналіз показує, що «суб'єктивне благополуччя» і «щастя» неоднакові. При розгляді суб'єктивного благополуччя зазвичай виключаються такі об'єктивні змінні, як дохід і стан здоров'я. Визначення суб'єктивного благополуччя, яке міститься в роботах різних авторів, можна згрупувати в три категорії: нормативне благополуччя, яке визначається за зовнішніми критеріями, такими як добросесне «правильне» життя. Умовою благополуччя є ступінь відповідності тій системі цінностей, яка прийнята в даній культурі. Людина відчуває благополуччя, якщо вона володіє деякими соціально бажаними якостями; визначення суб'єктивного благополуччя зводиться до поняття задоволеності життям і зв'язується зі стандартами респондента щодо того, що є гарним життям. Благополуччя є глобальною оцінкою якості життя людини відповідно до її власних критеріїв. Це визначення має на увазі, що благополуччя – це гармонійне задоволення бажань і прагнень людини; третє значення поняття суб'єктивного благополуччя тісно пов'язане з повсякденним розумінням щастя, як переваги позитивних емоцій над негативними. Це визначення підкреслює приємні емоційні переживання, які або об'єктивно переважають у житті людини, або людина суб'єктивно схильна до них.

Поняття суб'єктивного благополуччя дуже неоднозначне. Так, Е. Diener [7], аналізуючи літературні дані, виділив такі ознаки суб'єктивного благополуччя: суб'єктивність (це означає, що суб'єктивне благополуччя існує всередині індивідуального досвіду); позитивність вимірювання (суб'єктивне благополуччя – це не просто відсутність негативних факторів, що характерно для більшості визначень психічного здоров'я; необхідною є наявність певних позитивних показників); глобальність виміру (суб'єктивне благополуччя зазвичай включає глобальну оцінку всіх аспектів життя особистості в період від кількох тижнів до десятків років).

Саме суб'єктивне ставлення особистості до життя, його колізій і змін визначає душевне і моральне задоволення власним життям, навіть у тому випадку, коли об'єктивні характеристики говорять про зворотне.

Дослідники розрізняють три варіанти суб'єктивного благополуччя: фізичне, психологічне і соціальне. Таке розуміння народилося не випадково. Воно узгоджується з підходами психологів до внутрішньої структури особистості, що включають нерозривну єдність трьох «Я»: фізичне «Я», соціальне «Я» і духовне «Я» (У. Джеймса) [2].

Фізичне «Я» включає тілесну організацію і все матеріальне, чим володіє людина. Структуру соціального «Я» складають ролі, норми і прагнення людини до суспільства. Духовне «Я» – це «повне об'єднання окремих станів свідомості, конкретно взятих духовних здібностей і властивостей».

У вивченні суб'єктивного благополуччя неможливо відривати один від одного різні компоненти «Я»: суб'єктивне благополуччя включає всі виділені аспекти. Оскільки ми говоримо про суб'єктивне благополуччя особистості, воно природно включає соціально-нормативні ціннісні установки, реалізація яких зумовлена всією сукупністю умов її соціалізації (як у суб'єктивному, так і в об'єктивному планах), так само як і реалізація потреб також мають соціальний контекст, нарешті, глобальну оцінку свого існування на основі співвіднесення приватних і узагальнених уявлень про своє життя і самореалізації в ньому з «сталонними уявленнями», засвоєваними в процесі соціалізації [4; 5].

Таким чином, суб'єктивне благополуччя особистості являє собою інтегральне соціально-психологічне утворення, що включає оцінку і ставлення людини до свого життя і самої себе. Воно містить всі три

компоненти психічного явища – когнітивний, емоційний, конотативний (поведінковий), і характеризується суб'єктивністю, позитивністю і глобальністю вимірювання (Е. Diener [7]).

Мета статті – розкрити технології забезпечення професійної допомоги в підвищенні суб'єктивного благополуччя подружжя.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Дослідники виділяють у суб'єктивному благополуччі когнітивний (судження про задоволеність життям) і афективний (позитивні і негативні емоції) компоненти. Позитивні і негативні емоції, що входять до афективного компонента, знаходяться в складному взаємозв'язку один з одним. Як перші, так і другі корелюють із загальним суб'єктивним благополуччям, але кореляції їх між собою можуть бути різними залежно від низки умов: по-перше, позитивний і негативний ефект не є незалежними в кожен конкретний момент часу: кожен тип афекту має явну тенденцію придушувати інший тип. Унаслідок цього два типи афекту негативно корелюють один з одним відносно частоти, тобто чим частіше людина відчуває один афект, тим рідше вона відчуває інший; по-друге, позитивний і негативний афекти пов'язані позитивними кореляціями відносно інтенсивності, тобто людина, що зазнає в житті більш інтенсивні позитивні емоції, схильна відчувати також і більш інтенсивні негативні емоції; по-третє, при вимірі середніх рівнів позитивних і негативних афектів в перебігу тривалих періодів часу виявляються низькі кореляції між ними, оскільки середні рівні є результатом як частоти, так і інтенсивності афекту.

Поведінковий компонент суб'єктивного благополуччя пов'язаний з процесами самореалізації та самоактуалізації. У поняття суб'єктивного благополуччя необхідно включати і конкретні форми поведінки, які дозволяють покращувати якість життя на всіх рівнях (фізичному, соціальному і духовному) і досягати високого ступеня самореалізації.

Таким чином, складовими суб'єктивного благополуччя є: судження про задоволеність життям, позитивні емоції, різні за частотою та інтенсивністю, негативні емоції, різні за частотою та інтенсивністю і рівень самоактуалізації.

Функціональна побудова суб'єктивного благополуччя також неоднозначна. Серед його функцій можна виділити, принаймні, чотири. У першу чергу, звичайно, це: регулятивна функція або функція адаптації. Вона полягає в регуляції внутрішнього самоставлення, самопочуття, а також взаємовідносини з зовнішнім світом, що підсилюють адаптаційні можливості людини у сприйнятті себе і свого життя; функція управління когнітивними процесами, які забезпечують адаптацію та інтеграцію особистості в соціумі, що реалізується в їх консолідації та організації у співвіднесенні актуальних і наявних в «арсеналі» знань і чуттєвого досвіду; функція розвитку, яка забезпечить творчий рух, як у бік саморозвитку, так і в бік забезпечення зовнішніх умов, для задоволення вищих потреб і приведення всієї системи в рівновагу.

Механізми суб'єктивного благополуччя необхідно шукати в сфері соціалізації. Саме соціалізація створює орієнтири для кваліфікації благополуччя з багатьох підстав та її інтегральний показник створюється на їх основі. Оскільки суб'єктивне благополуччя несе в собі оцінку, засновану на соціальному порівнянні, зіставленні, вона градується за шкалою «суб'єктивне благополуччя» – «неблагополуччя» та від локусу на цій шкалі залежить спрямованість активності та сила мотивації.

Тут можливі два основні варіанти: оцінка себе і свого благополуччя в порівнянні з іншими або узагальненою особистістю і благополуччя інших в порівнянні зі своєю особистістю. Активність також може бути спрямована, або у поза, або всередину, або взагалі відсутня (у разі нестачі мотивуючої сили).

Механізм поповнення такий: суб'єкт співвідносить результат своєї діяльності з наявними потребами і висловлює до них своє ставлення, що, в свою чергу, створює певний стан, який може бути кваліфіковано як благополуччя або неблагополуччя. Також значуща залежність суб'єктивного благополуччя від ступеня інтелектуального розвитку людини, його інформованості. В даному випадку необхідні спеціальні дослідження цієї залежності з типологізацією, оскільки від певного типового їх співвідношення залежить поведінка суб'єкта.

Наприклад, рефлексія і інтелектуалізація створюють у ряді випадків умови для усвідомлення неблагополуччя, а з іншого боку, відкривають безліч можливостей, що може стати фактором благополуччя. Очевидно, суб'єктивне благополуччя пов'язано з психофізіологічними властивостями, відображеними, зокрема, у вегетативному індексі, значення якого свідчать про симптоматичні або парасимпатичні зсуви (стан активності чи пасивності).

Це одна з детермінант емоційного компонента суб'єктивного благополуччя. Вивчення соціально-психологічних і психофізіологічних детермінант суб'єктивного благополуччя, на наш погляд, дозволило б істотно просунутися у розв'язанні проблеми неврозів.

Основним показником суб'єктивного благополуччя є така єдність почуття і знання, яке дозволяє особистості бути самоефективною, самодостатньою, що відбувається за рахунок успішної реалізації мотиву і суспільного (з боку референтної групи) визнання цього досягнення. У цьому полягає суспільна сутність суб'єктивного благополуччя: сама наявність мотиву – соціальна (соціалізуватися) – з одного боку, і його реалізація піддається громадській оцінці – з іншого. Ця оцінка може бути реальною або подається, безпосередньою і опосередкованою, негайною та відстроченою. У будь-якому разі, особистість співвідносить те, що вона робить з суспільними нормами, проте самі «норми» можуть істотно диференціюватися залежно від

умов соціалізації. Відповідно, зі зміною цих норм в масштабі малого і великого соціуму, змінюється і фокус суб'єктивного благополуччя.

Суб'єктивне благополуччя залежить від результатів соціалізації і від того, що є для суб'єкта найбільш важливим, цінним, який ступінь прагнення до чого-небудь. Відповідно різним типам ціннісних орієнтації та мотиваційної структури можна виділити і певні типи (рівні) суб'єктивного благополуччя.

Рівень матеріального благополуччя тісно пов'язаний з матеріальною підструктурою особистості; передбачає особисту значущість матеріального збагачення і, перш за все, ступінь її повноти.

Рівень особистісного (смыслового) самовизначення включає систему реалізації особистісних смислів, життєвого сценарію і визначається залежно від умов соціалізації. Рівень соціального самовизначення. Містить систему зв'язків і відносин, які кваліфікуються як необхідні і достатні для збереження внутрішньої рівноваги. Рівень особистісного (характерологічного) благополуччя. Належить до суб'єктивної оцінки власного характеру, властивостей особистості з точки зору їх прийнятності для широкого кола явищ особистості (від відносин з іншими до самотавлення, від праці до «байдкування»). Рівень професійного самовизначення і зростання. Включає адекватність професійного самовизначення, задоволеність обраною професією, працею, відносинами з колегами та ін. Рівень фізичного (соматичного) і психологічного здоров'я містить систему поглядів на цінність здоров'я і визначає діяльність, спрямовану на оптимізацію здорового способу життя [4; 5].

Формування суб'єктивного благополуччя (неблагополуччя), на думку Р. Шаміонова [6], засноване на механізмах соціальної перцепції, в якій перцептуальним об'єктом виступає сам суб'єкт зі своїм життям і зовнішні, стосовно нього, об'єкти соціального світу – якісні характеристики «нормативного» способу життя, поведінки, матеріального достатку і т.п. Блок обробки проводить оцінку одержуваної інформації та її кваліфікацію. Різні рівні суб'єктивного благополуччя оптимізуються залежно від актуальної життєвої ситуації. Однак суб'єктивне неблагополуччя в чому-небудь (щодо того чи іншого рівня) не залишається не помітним; воно присутнє або у вигляді зниженого настрою, або у вигляді активності тощо. Крім того, неможливість посилення індексу благополуччя в одній сфері часто заміщається активністю і досягненнями в іншій. Людина, разом із тим, прагне до «глобального» благополуччя, яке для неї набуває абсолютно очевидні обриси в процесі становлення особистості.

Перцепція життя і своєї ролі в ній в тимчасовому (темпоральному) аспекті є важливою з точки зору визначення тієї ролі, яку виконує не тільки досвід, але й репрезентоване майбутнє (антиципація). У теоретичних концепціях основний акцент часто робиться або на минулому як реальності, або на майбутньому як можливості для оптимістичного настрою і суб'єктивного благополуччя. Разом із тим, є і «інтегральний» погляд, що зокрема, реалізується в гуманістичній парадигмі (А. Маслоу), в якій вважається, що сприйняття минулого, сьогодення і майбутнього в єдності і цілісності, є центральною ланкою самоактуалізації.

У суб'єктивному благополуччі минуле і майбутнє перебувають у вельми тісних зв'язках як між реальністю і можливістю (до речі, сам зв'язок між реальністю і можливістю також забезпечує добробут). Образ майбутнього не може не бути заснованим на минулому. Однак існують різні варіанти цього образу. Для одних благополуччя існує ніби спочатку. Найчастіше це самодостатні люди, «які знають собі ціну», що володіють внутрішньою фортецею, не піддаються зовнішньому зниженню самооцінки і погіршенню самотавлення. Для інших воно складається в процесі подолань різного роду зовнішніх і внутрішніх перешкод, завдяки чому зміцнюються вольові властивості особистості, «загартовується» особистість, посилюється «самоефективність». Розглянуті два варіанти докорінно відрізняються, і в першу чергу тим, що в першому випадку благополуччя стає каталізатором пасивності, у другому – активності. Для третіх суб'єктивне благополуччя – «та зірка», до якої прагнуть і це прагнення лежить в основі більшості вишукувань. Для четвертих – воно є недосяжним.

У становленні суб'єктивного благополуччя чималу роль відіграють зовнішні щодо особистості інстанції, серед яких найбільш значущими є ті інститути, які забезпечують соціалізацію дитини, підлітка, дорослого на різних рівнях і обставинах життя. Так чи інакше, вони створюють не тільки настановчі комплекси щодо норм, а й особистісні конструкти, які можна кваліфікувати як комплекс самоефективності, успішності [3; 5].

Неуспіх, супроводжуваний дитину на рівні її дошкільного або шкільного дитинства, мабуть, створює передумови для неуспіху в подальшому житті. Усвідомлення своєї соціальної успішності є одним із визначників суб'єктивного благополуччя, так само як правильно і зворотне: людина, що є благополучною у своєму суб'єктивному самосприйнятті виявляє в своїй поведінці набагато більше «успішних» ситуацій, ніж неблагополучних (до речі, вся система психотерапії націлена на суб'єктивізацію особистості, посилення її «благополуччя»).

Разом із тим, як підкреслює У. Глассер [1], незалежно від минулих невдач та інших факторів (етнос, матеріальний добробут, культура та ін.) першого, по-справжньому реального успіху достатньо, щоб усі раніше несприятливі фактори могли бути нейтралізовані. Це означає, що досягнення суб'єктивного благополуччя можливо на будь-якому відрізку життєвого шляху.

Однак важливо випробувати «серію удач» якомога раніше. У. Глассер вважає, що саме школа здатна (змінивши свою «педагогічну філософію») допомогти дитині знайти зрілість, повагу і любов оточуючих,

усвідомити себе повноцінною особистістю і досягти благополуччя. Суб'єктивне благополуччя є критерієм успішності в багатьох видах діяльності – праці, пізнання, спілкування, навчання і в цілому життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Поняття суб'єктивного благополуччя неоднозначно. Родинними поняттями для нього і часто вживаними в науковій літературі є «оптимізм», «задоволеність життям», «щастя». У дослідженнях «суб'єктивного благополуччя» (subjective well-being-SWB) розглядається як синонімічне поняття «щастя». Як визначення в нашій роботі прийнято таке: «суб'єктивне благополуччя особистості являє собою інтегральне психологічне утворення, що включає оцінку і ставлення людини до свого життя і самої себе. Воно містить всі три компоненти психічного явища – когнітивний, емоційний, конотативний (поведінковий) і характеризується суб'єктивністю, позитивністю і глобальністю вимірювання». Основні теоретичні підходи до вивчення суб'єктивного благополуччя: цільовий підхід, що зв'язує суб'єктивне благополуччя з орієнтацією на кінцеву мету. Представники цього підходу стверджують, що благополуччя виникає при досягненні певної мети або предмета потреби; ціннісний підхід, згідно з яким не прагнення до благополуччя визначає в якості мотиву діяльності людей, а співвідношення між конкретним спонуканням і результатом діяльності; когнітивний підхід. В одних когнітивних моделях робляться спроби пояснити схильність деяких людей до переживання суб'єктивного благополуччя за допомогою пам'яті, мислення або інших когнітивних закономірностей. Так, якщо у людини більш розвинена мережа позитивних асоціацій, то відповідно, більше число подій «запускає» у нього щасливі спогади і почуття. У рамках інших концепцій, на перше місце висуваються ті властивості, які люди приписують подіям, що відбуваються; соціально-психологічний підхід, заснований на вивченні впливу соціально-психологічних факторів на суб'єктивне благополуччя особистості, одним із яких вважається соціальний стандарт.

Фактори, що впливають на суб'єктивне благополуччя являють собою детермінанти різного роду, рівня й узагальненості. При цьому наголошується складний характер взаємозв'язків об'єктивних і суб'єктивних умов життя, що впливають на суб'єктивне благополуччя особистості.

Серед основних функцій суб'єктивного благополуччя виділяють: регулятивну або функцію адаптації; антиципаційну функцію; функцію розвитку. Відповідно різним типам ціннісних орієнтацій та мотиваційної структури виділяють певні рівні суб'єктивного благополуччя: матеріального, особистісного, соціального, професійного, фізичного (соматичного) і психологічного. Різні рівні суб'єктивного благополуччя оптимізуються залежно від актуальної життєвої ситуації. Крім того, неможливість посилення індексу благополуччя в одній сфері часто заміщається активністю і досягненнями в іншій. Людина, разом із тим, прагне до «глобального» благополуччя, яке для неї набуває очевидні обриси в процесі становлення особистості.

Формування суб'єктивного благополуччя (неблагополуччя) засновано на механізмах соціальної перцепції та оцінки. Важливу роль у суб'єктивному благополуччі виконує не тільки досвід, але й антиципаційна спроможність.

Список використаних джерел

1. Глассер У. Школи без неудачников / У. Глассер. – М., 1991. – 184 с.
2. Джеймс У. Психология / У. Джеймс. – М. : Педагогика, 1991. – 368 с.
3. Завацька Н.Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі : монографія / під ред. Н.Є. Завацької. – Луганськ : СЛУ ім. В. Даля, 2012. – 320 с.
4. Носко О.П. Аналіз матримоніальних уявлень як чинника суб'єктивного благополуччя молодих людей у шлюбі / О.П. Носко // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ : Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2013. – №1 (30). – С. 249–255.
5. Пучкова Г.Л. Субъективное благополучие как фактор самоактуализации личности : дис. ... к. психол. наук : 19.00.01 / Пучкова Галина Леонидовна. – Хабаровск, 2003. – 163 с.
6. Шамионов Р.М. Психология субъективного благополучия: к разработке интегративной концепции / Р.М. Шамионов // Мир психологии. – 2002. – №2. – С. 143–148.
7. Diener, E. Factors predicting the subjective well-being of nations / E. Diener, M. Diener, C. Diener // Journal of Personality and Social Psychology. – 1995. – P. 64–69.
8. Maslow, A. Toward a psychology of being / A. Maslow. – N.Y. : Van Nostrand, 1968. – 320 p.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Glasser U. Shkoly bez neudachnikov / U. Glasser. – M., 1991. – 184 s.
2. Dzhejms U. Psihologija / U. Dzhejms. – M. : Pedagogika, 1991. – 368 s.
3. Zavač'ka N.Є. Sociokul'turni ta psihologični aspekti adaptaciji osobistosti v suchasnomu sociumi : monografija / pid red. N.Є. Zavač'koji. – Lugans'k : SNU im. V. Dalja, 2012. – 320 s.
4. Nosko O.P. Analiz matrimonial'nih ujavlen' jak chinnika sub'ektivnogo blagopoluchchja molodih ljudej u shljubi / O.P. Nosko // Teoretichni i prikladni problemi psihologiji : zb. nauk. prac' Shidnoukrajins'kogo nacional'nogo universitetu imeni Volodimira Dalja. – Lugans'k : Vid-vo SNU im. V. Dalja, 2013. – №1 (30). – S. 249–255.
5. Puchkova G.L. Subjeektivnoe blagopoluchie kak faktor samoaktualizacii lichnosti : dis. ... k. psihol. nauk : 19.00.01 / Puchkova Galina Leonidovna. – Habarovsk, 2003. – 163 s.
6. Shamionov R.M. Psihologija subektivnogo blagopoluchija: k razrabotke integrativnoj koncepcii / R.M. Shamionov // Mir psihologii. – 2002. – №2. – S. 143–148.
7. Diener, E. Factors predicting the subjective well-being of nations / E. Diener, M. Diener, C. Diener // Journal of Personality and Social Psychology. – 1995. – P. 64–69.
8. Maslow, A. Toward a psychology of being / A. Maslow. – N.Y. : Van Nostrand, 1968. – 320 r.

Zavatsky, Yu.A. Technologies of professional assistance in improving spouses' subjective well-being. The article deals the content and main components of subjective well-being of the individual (satisfaction with life, various positive emotions, various negative emotions and level of self-actualization). The main functions of subjective well-being were shown to include the regulatory (or adaptive) function, anticipatory function and developmental function.

Different types of individuals' values and motivational structures were found to associate with different levels of their subjective well-being: physical, personal, social, occupational, physical (somatic) and psychological.

The formation of subjective well-being greatly depends on different institutions, the most important of which being those that ensure the socialization of the child, adolescent and adult at different levels and in different conditions of life. They create not only complexes of norms, but also personality constructs that can be referred to as a self-efficacy complex.

The author analyzes the psychological characteristics of subjective well-being of the individual and describes some technologies of spouses' subjective well-being improvement.

Keywords: personality, subjective well-being, social and psychological characteristics of subjective well-being.

Відомості про автора

Завацький Юрій Анатолійович, старший викладач кафедри психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Zavadzkiy, Yuriy Anatolievich, senior lecturer in psychology East-Ukrainian National University named after V. Dahl, Severodonetsk, Ukraine.

E-mail: zavadski65@mail.ru

УДК 159.922.7

Зоріна В.І.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЕАЛЬНОГО ОБРАЗУ ДОРΟΣЛОГО ЯК ЧИННИКА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ПІДЛІТКА

Зоріна В.І. Емпіричне дослідження ідеального образу дорослого як чинника особистісного розвитку підлітка.

В статті визначено сутність поняття «ідеальний образ дорослого як чинник особистісного розвитку» – персоналізована системна структура. Виділено зміст і складові ідеального образу дорослого як чинника особистісного розвитку підлітка. Описано типові образи ідеального та реального дорослого. Оцінено роль цих образів у розвитку особистості підлітка. Розроблено та описано емпіричну чотирьохфакторну модель образу ідеального дорослого. Зазначено, що суперечливість ідеального образу дорослого в свідомості підлітка призводить до труднощів професійного самовизначення підлітка. Підтверджено, що роль ідеального образу дорослого в особистісному розвитку підлітків вища, ніж роль образу себе. Зазначено, що образ «ідеального дорослого» дійсно слугує орієнтиром напрямку розвитку підлітка.

Ключові слова: ідеальний образ дорослого як чинник особистісного розвитку підлітка, емпірична модель ідеального образу дорослого, ідеальний та реальний дорослий.

Зорина В.И. Эмпирическое исследование идеального образа взрослого как фактора личностного развития подростка. В статье определена сущность понятия «идеальный образ взрослого как фактор личностного развития» – персонализированная системная структура. Выделены содержание и составляющие идеального образа взрослого как фактора личностного развития подростка. Описаны типичные образы идеального и реального взрослого. Оценена роль данных образов в развитии личности подростка. Разработана и описана эмпирическая четырехфакторная модель образа идеального взрослого. Отмечено, что противоречивость идеального образа взрослого в сознании подростка приводит к трудностям профессионального самоопределения подростка. Подтверждено, что роль идеального образа взрослого в личностном развитии подростков выше, чем роль образа себя. Указано, что образ «идеального взрослого» действительно служит ориентиром в направлении развития подростка.

Ключевые слова: идеальный образ взрослого как фактор личностного развития подростка, эмпирическая модель идеального образа взрослого, идеальный и реальный взрослый.

Постановка проблеми. Формування різноманітних структур свідомості особистості, в тому числі й ціннісної структури, здебільшого детерміновано тими соціально-економічними умовами, в яких особистість здійснює свою життєдіяльність. Коли трансформується суспільство, ціннісні орієнтири особистості та різних соціальних груп в цілому закономірно змінюються. З практичної точки зору, чітке уявлення про зміст, структуру та динаміку ідеального образу дорослого має велике значення в усіх сферах, де підлітки взаємодіють з дорослими – від навчання до психотерапії.

З багатьох можливих підходів до проблеми визначення ціннісних орієнтацій найперспективнішим ми вважаємо вивчення їх через поняття образу, адже саме категорія образу втілює цілісність – обов'язкову вимогу до сучасного психологічного дослідження. Більш приватною категорією є ідеальний образ, або ідеал.

Перевагами цієї категорії для дослідження є те, що ідеальний образ є компонентом самосвідомості, отже, й особистості. Саме в підлітковому віці, під час вторинної соціалізації, потреба в орієнтації є максимальною, важливішою, ніж у будь-який інший період в житті. Оскільки вторинна соціалізація має чіткий